

Nyheter i skolans värld

2010 är det valår i Sverige, och som vanligt debatteras skolan, och det ställs krav på förändringar. I år vet vi dock att det redan är en del förändringar på gång i den svenska skolan, oberoende av valresultatet. Det som kommer att påverka samtliga i skolans värld är de nya styrdokumenterna, *skollag* och *läroplaner*, som planeras träda i kraft läsåret 2011/2012. Regeringen har redan fattat beslut om den nya skollagen, som trädde i kraft 1 augusti 2010. Några av förändringarna i lagen är:

- att förskolan blir en egen skolform
- en ökad betoning på att även de elever som har det lätt för sig i skolan har rätt att utvecklas så långt som möjligt utifrån sina egna förutsättningar
- att individuella programmet i gymnasiet ersätts med fem introduktionsprogram
- en uppstramning när det gäller kvalitetskontroll och rättssäkerhet. Fler beslut ska kunna överklagas, och Skolinspektionen får möjlighet till skarpare sanktioner
- trygghet och studiero för alla betonas och i anslutning till detta nämner man disciplinära åtgärder, som tex tillfällig avstängning även i grundskolan
- den ökade möjligheten att i enstaka fall ta ut frivilliga avgifter för skolresor och liknande. Detta skulle kunna relateras till exkursioner i geografi.

Läroplanen för förskolan antogs 8 augusti 2010, och tyvärr syns inte geografi tydligt

i den nya versionen. Matematik, kommunikation och naturvetenskap har lyfts fram mer, och förhoppningsvis går det att lägga geografiska perspektiv på fler av dessa nya mål för kunskap och lärande. Det gamla målet som behandlar barnets förmåga att förstå sin omvärld finns lyckligtvis kvar.

När det gäller läroplanerna för grundskola och gymnasieskola är dessa inte beslutade i skrivande stund. Remisstiden för gymnasiets ämnesplaner gick ut den 15 augusti, och sedan följer sedvanlig behandling innan beslut kan tas. Genomgående i de framlagda förslagen har varit en önskan om att vara tydlig i språk och struktur. Detta har man till stor del lyckats med. Grundskolans och gymnasiets läroplaner har en liknande tredelad struktur med en kort inledande beskrivning, syfte och måltext för varje ämne. Detta följs av en beskrivning – i punktform – av det centrala innehållet i ämnet (eller ämnesgruppen samhällsorienterade ämnen årskurs 1–3).

I den tredje delen presenteras de kunskapskrav som ställs på godtagbara kunskaper i vissa ämnen i årskurs 3 och 6. Kunskapskrav för betygstegen A, C och E för samtliga ämnen i årskurs 9 och på gymnasiet presenteras också.

Beskrivningen av det centrala innehållet är den del som kommer att påverka det dagliga arbete i skolan mest. Detta kommer att styra upplägg av undervisning, val

av läromedel och eventuella fortbildningsbehov.

Grundskolan

Den övergripande beskrivningen, syftet och måltexten för grundskolans geografi visar tydligt på en balans mellan natur- och kulturgeografi. Rumsligt medvetande och utveckling av geografisk referensram står i fokus, liksom samspelet mellan natur och människa. I måltexten för ämnet använder man begreppen »utforska», »analysera» och »värdera» och framhåller framtidsperspektiv där hållbar utveckling får sin naturliga plats. Språkligt torde den nya läroplanen uppfattas som mer användarvänlig, vilket är en stor vinst.

Centralt innehåll

Det centrala innehållet för geografi i årskurs 1–3 finner vi inbäddat i den gemensamma beskrivningen för de samhällsorienterade ämnena. Innehållet är indelat i fyra underrubriker: *Att leva tillsammans*, *Att leva i närområdet*, *Att leva i världen* och *Att undersöka verkligheten*, och innehåller ett flertal punkter med geografiska perspektiv exempelvis *migration*, *naturgeografiska förutsättningar för befolkning och bebyggelse* och *kontinenternas och världshavens läge på jordgloben*. Rumsuppfattning är ett annat område som tydliggör geografiämnets existens för de yngre barnen.

När det gäller centralt innehåll för årskurs 4–6 och 7–9 finner vi samma struktur med underrubriker. Dessa är dock endast tre för de högre årskurserna och har andra namn: *Livsmiljöer*, *Geografins metoder*,

begrepp och arbetssätt och *Miljö, människor och hållbarhetsfrågor*. Mycket känns igen från tidigare styrdokument men det är lättare att ta till sig innehållet, som är detaljerat i syfte att få en mer likvärdig skola. En nyhet är att fältstudier och GIS explicit nämns. Detta kommer att ställa krav på skolorna att använda närmiljön mer och att investera i geografiska programvaror.

Kunskapskrav

I de nya styrdokumenterna för grundskolan finns det krav för godtagbara kunskaper i årskurs 3 och 6. För årskurs 9 finns det kunskapskrav angivna för betyg E, C och A. Samtliga kunskapskrav har en tydlig koppling till det centrala innehållet och är språkligt lättillgängliga. Dock är vissa skrivelser vaga för de lägre årskurserna. Detta öppnar upp för diskrepanser i bedömning, vilket är olyckligt.

Gymnasiet

Det nya gymnasiet kommer att ha 18 nationella program, sex högskoleförberedande och tolv yrkesprogram. Geografiämnet finner vi främst på Samhällsvetenskapsprogrammet men också på Naturvetenskapsprogrammets inriktning naturvetenskap och samhälle. I ämnesplanen för geografi finner vi tre 100-poängskurser: *Geografi 1*, *Geografi 2* och *Geografiska informationssystem*. Strukturen är den samma som för grundskolan, dvs en övergripande ämnesbeskrivning, syfte och måltext, följt av beskrivning av det centrala innehållet i de olika kurserna. Varje kurs har precis som i grundskolans årskurs 9, kunskapskrav för betyg E, C och A.

Centralt innehåll och kunskapskrav

Då ämnesplanerna ännu inte är fastställda går det inte med säkerhet att beskriva dessa. Generellt går dock att utläsa en skillnad mellan kurserna *Geografi 1* och *2*. Den förstnämnda kursen kan ses som en bas för *Geografi 2*. *Geografi 1* har dessutom mer naturgeografiska perspektiv. *Geografi 2* innehåller i förslaget från Skolverket många intressanta områden som turism och påverkan på kultur, stadsplanering och hållbara städer, platsers och regioners sårbarhet, insamling av rumslig data etc. Kursen *Geografiska informationssystem* har en tydlig koppling till samhällsplanering, och borde bli en uppskattad kurs. Dock ställs krav på skolornas hård- och mjukvara – och lärarfortbildning!

Mycket är bra i förslagen men en del arbete kvarstår. I remissvaret från Geografilärarnas Riksförening har vi bland annat påtalat att:

- GR ställer sig positiv till den ökade tydligheten i styrdokumentet
- fler geografiska begrepp bör införas, tex plats och region
- naturgeografi bör lyftas fram mer för att visa på balansen mellan natur- och kulturgeografi
- kartografins bas måste ingå i *Geografi 1* och ej enbart i *Geografiska informationssystem*
- GIS-kursen ställer nya krav på skolor, lärarutbildningar och läromedelsproducenter, vilket bör uppmärksammas
- för att underlätta en enhetlig/rättvis betygssättning bör exempel ges på vad som avses med de olika progressionsbegreppen
- vissa ordval i texten bör ses över.

Bättre eller sämre

Ofta vid förändringar ställer vi oss frågan om det har blivit bättre eller sämre. Jag anser att de nya styrdokumenterna har alla möjligheter att leda till en förbättring. Tydligheten och ett lättare språk underlättar för olika målgrupper att ta till sig innehållet och därmed blir förhoppningsvis styrdokumenterna använda i det dagliga arbetet. Något man med enkelhet planerar efter, refererar till och diskuterar. Ett stöd för exempelvis nyutbildade lärare. De nu gällande styrdokumenterna har av många upplevts som alltför vaga, vilket har inneburit att de inte använts som dokument som styr vårt arbete i skolan. En alltför stor möjlighet till egna tolkningar har inneburit att risken för skillnader i innehåll och bedömning mellan olika skolor har ökat. Eleverna löper därmed risk att få olika grundläggande kunskaper, vilket försvårar undervisningen när eleverna byter skola och/eller skolform. Å andra sidan kan ett alltför detaljstyrt styrdokument innebära att flexibilitet och spontanitet försvinner, och anpassning till aktuella händelser och lokala förutsättningar kan gå förlorade. Styrdokumentet löper en risk att bli en lista där allt ska hinnas med och bockas av. Dock tror jag inte att detta är fallet med de framlagda styrdokumenterna, trots de detaljerade beskrivningarna av det centrala innehållet i kurserna. Fortfarande finns det plats för anpassning till lokala geografiska fenomen och aktuella geografiska företeelser.

En öppen dialog och ett nära samarbete med skolor etc har förhoppningsvis inneburit att många intressenter har fått en chans att påverka innehållet i de nya

styrdokumenten. Geografilärarnas Riksförening har lämnat synpunkter som har tagits i beaktande, vilket är lovvärt. En bred uppslutning bakom förändringarna borde innebära en smidig övergång 2011/2012. Dock kvarstår anpassning av läromedel och lärarutbildning till de nya kurserna.

Det fanns en tid då geografiämnet var borta från gymnasiet, och en tid då det var tal om att ersätta geografi med *Hållbar utveckling*. Det är således glädjande att se att geografi – världens ämne – har kommit för att stanna även på gymnasiet även om det borde finnas med på fler program och inriktningar.

Karin Wakeham är ledamot av Geografilärarnas Riksförenings styrelse och lärarutbildare vid Linköpings universitet. Hon är också annons- och recensionsredaktör för Geografiska Notiser.

Mejl: karin.wakeham@liu.se

GNs recensionsavdelningen återkommer i nästa nummer på sedvanlig plats, bland annat med en recension skriven av professor Thomas Lundén av Rolf Palmbergs bok *Gränsfeber*.

mottagna böcker

Sven Godlund (2009) *Nära och fjärran – en studie av Arnold Norlind som geograf*, Supplement Svensk Geografisk Årsbok 2009, vol 85, Sydsvenska Geografiska Sällskapet, Lund. (Med utgivarnas förord av Olof Wärneryd och Reinhold Castensson). (ISBN: 978-91-976521-7-9. 142 sidor.)

Jan Henrik Nilsson (red) (2009) *Svensk geografisk årsbok 2009*, vol 85, Sydsvenska Geografiska Sällskapet, Lund. (ISSN: 0081-9808. 141 sidor.)

mottagna läromedel

Bo Andersson, Torsten Persson, Tord Porsne & Thomas Schellenberg (2008) *GEO – Geografi för gymnasieskolan*, Gleerups, Malmö. 366 sidor.

Peter Kinlund & Maria Bergman (2009) *Impuls grundbok geografi 1, 2 och 3 för grundskolans senare del*, Natur & Kultur, Stockholm. (Tre böcker om 120, 144 och 168 sidor.)

Jan Wiklund (2010) *Geografi för gymnasieskolan*, Capensis, Falköping. 251 sidor.

GN har mottagit ovanstående böcker och läromedel. Vill du recensera någon av dessa eller annan litteratur inom geografi- eller utbildningsområdet, hör av dig till Karin Wakeham (mejl: karin.wakeham@liu.se, telefon: 0704 36 62 69).